

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА

ГАЦЬКО Анатолій Федорович

УДК 338.242.2: 339.924:631.11

ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ
ПОТЕНЦІАЛУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНИХ
ПІДПРИЄМСТВ: ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
КРАСНОРУЦЬКИЙ Олексій Олександрович,
Харківський національний технічний
університет сільського господарства імені Петра
Василенка, завідувач кафедри організації
виробництва, бізнесу та менеджменту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
академік НААН України
ЛУПЕНКО Юрій Олексійович,
Національний науковий центр «Інститут
аграрної економіки» НААН України,
директор;

доктор економічних наук, професор,
ДАНЬКО Юрій Іванович,
Сумський національний аграрний університет,
проректор з наукової роботи;

доктор економічних наук, професор
ЛАГОДІЄНКО Володимир Вікторович,
Одеська національна академія харчових
технологій, завідувач кафедри маркетингу,
підприємництва і торгівлі.

Захист відбудеться «24» липня 2019 р. об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.832.02 у Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських (Артема), 44, читальний зал.

Автореферат розісланий «24» червня 2019 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Руденко С.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Підвищення економічної ефективності та набуття розвитком суб'єктів аграрного виробництва сталого характеру є неможливим без поступового нарощування економічного потенціалу аграрних підприємств, як основної категорії товаровиробників. В свою чергу, економічний потенціал підприємств, як сукупність можливостей зростання, безпосередньо залежить від досягнутого рівня економічної ефективності основної діяльності, який визначає обсяги акумулювання нерозподіленого прибутку, спрямування їх в реалізацію інвестиційних проектів, що призводить до підвищення рівня розвитку економічного потенціалу підприємств. Реалізація вказаних проектів розвитку підвищує рівень конкурентоспроможності аграрних підприємств та їх продукції, що є запорукою підвищення економічної ефективності, а отже дозволяє розглядати потенціал конкурентоспроможності в якості ключової складової економічного потенціалу підприємств. При цьому розміщення інвестиційних ресурсів далеко не завжди є орієнтованим на створення стійких конкурентних переваг, які складають елементну основу потенціалу конкурентоспроможності підприємства, що призводить або до отримання моментальних ефектів та супроводжується подальшою втратою ринкових позицій, або до нераціонального використання інвестиційних ресурсів, в цілому. Розв'язання вказаного протиріччя можливе за умови дотримання чіткої інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Таким чином, узгодження процесів підвищення економічної ефективності, стабілізації розвитку, впровадження інновацій для створення стійких конкурентних переваг в процесі здійснення інвестиційної діяльності складає сутність складної наукової проблеми, необхідність вирішення якої обумовлює актуальність обраної теми та специфіку напряму виконаного дослідження.

Проблемам вивчення теоретичних, методологічних, методичних та прикладних засад розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності та підвищення конкурентоспроможності присвячені наукові праці О.Ю. Амосова, Л.В. Балабанової, Ю.І. Данька, Л.В. Дикань, С. М. Ілляшенка, К. Макконела, В.А. Павлової, М. Портера, А. Сміта, Д. Рікардо, Н.П. Гарнавської, Ж. Тіроля, Р.А. Фатхудинова та ін. Теоретико-методологічні та прикладні підходи до формування стратегій інноваційного розвитку, інвестування та підвищення рівня потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств відображені в працях таких провідних науковців, як В.Г. Андрійчук, А.І. Гулей, О.О. Красноручський, І.О. Крюкова, В.В. Лагодієнко, Ю.О. Лупенко, П.М. Макаренко, М.Й. Малік, Т.Г. Маренич, Л.О. Мармуль, В.Я. Месель-Веселяк, В.М. Онегіна, В.М. Орел, О.О. Школьній, Б.О. Язлюк, І.Б. Яців та ін. Однак, залишаються невивченими проблемні питання, що пов'язані з

ідентифікацією та реалізацією стратегічних напрямів розвитку, а також генеруванням та імплементацією відповідних стратегій, з урахуванням умов та особливостей здійснення аграрними підприємствами своєї основної діяльності. Актуальність і значимість цих питань зумовили вибір предметно-об'єктної сфери, постановку мети і завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконано відповідно до плану наукових досліджень Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка «Організаційно-економічні та технологічні засади підвищення ефективності виробництва і реалізації продукції в умовах формування інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0111U005203, 2011-2015 рр.) та «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.), де автором визначено теоретичні та методологічні засади формування стратегій конкурентоспроможного розвитку підприємств, а також проаналізовано стан та тенденції розвитку конкурентного середовища на внутрішніх ринках сільськогосподарської сировини та розроблені практичні шляхи по удосконаленню процесів реалізації стратегій конкурентоспроможності в аграрних підприємствах.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретико-методологічних, методичних та прикладних засад генерування та імплементації інноваційно-інвестиційних стратегій в системі управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Реалізація мети дисертаційної роботи обумовила необхідність вирішення наступних завдань дослідження:

- дослідити генезис понятійно-категоріального апарату стратегічного управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств;
- ідентифікувати конкурентні структури цільових ринків збуту та потенціал конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- обґрунтувати напрями імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в менеджменті аграрних підприємств;
- визначити методологічні засади ідентифікації потенціалу конкурентоспроможності в структурі економічного потенціалу аграрного підприємства;
- виконати порівняння функціональних, інструментальних та процесних концепцій управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності;
- визначити засади інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності в системі формування конкурентних переваг аграрних підприємств;

- виконати оцінку рівня економічної ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств;
- виявити тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних аграрних підприємств та їх об'єкту спрямованість;
- ідентифікувати потенціалу конкурентоспроможності в системі стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю аграрних підприємств;
- обґрунтувати архітектуру та архітектоніку механізмів стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств;
- визначити напрями та шляхи інтеграції інструментарію стратегічного управління конкурентним розвитком в системи менеджменту аграрних підприємств;
- ідентифікувати стратегічні напрями розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- окреслити джерела та визначити інструменти інвестування інноваційних проектів розвитку аграрних підприємств;
- обґрунтувати типологію стратегій та прикладна ідентифікація стратегічних альтернатив розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств;
- охарактеризувати процедурні аспекти генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та розвитком потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методологічних, методичних і прикладних засад генерування, імплементації та реалізації інноваційно-інвестиційних стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Методи дослідження. Теоретичне і методологічне підґрунтя дослідження в дисертаційній роботі становлять сучасні концепції теорії стратегічного управління та конкуренції, науковий доробок вітчизняних і закордонних вчених стосовно теоретичних і практичних засад формування стратегій конкурентоспроможності в аграрній сфері господарювання. В основу методології дослідження покладено діалектичний метод пізнання, системний і комплексний підходи, що дало можливість всебічно дослідити формалізовану наукову проблему та отримати відповідні результати.

Обґрунтування теоретичних, методологічних та практичних результатів здійснено з використанням таких *методів*: абстрактно-логічного (для теоретичного узагальнення, формування висновків і рекомендацій); історичного (при дослідженні генезису й розвитку теорії та практики формування стратегій конкурентоспроможності);

монографічного (для узагальнення існуючого досвіду управління конкурентоспроможністю); функціонально-вартісного й статистичного аналізу (при дослідженні теоретичних і методологічних засад формування та реалізації стратегій конкурентоспроможності, та при визначенні динаміки, структури та результативності розвитку діяльності аграрних підприємств); графічного й табличного (при інтерпретації отриманих результатів дослідження); економіко-математичних (при обґрунтуванні підходів до моделювання стратегій конкурентоспроможного розвитку аграрних підприємств); інтегрального (для комплексної оцінки стратегій конкурентоспроможності аграрних підприємств); рейтингового і коефіцієнтного (для дослідження впливу чинників зовнішнього середовища на стратегії забезпечення конкурентоспроможності); емпіричного (для опису існуючих тенденцій розвитку агропромислового виробництва); порівняльного аналізу (визначення позицій конкретних підприємств в ринковому просторі).

Інформаційною базою дослідження слугували законодавчі та нормативно-правові акти України, що складають правову базу діяльності аграрних підприємств, офіційні матеріали Державної служби статистики України та Головного управління статистики в Харківській області, Міністерства аграрної політики та продовольства України та Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації, монографії, наукові статі та інші публікації вітчизняних та зарубіжних дослідників з проблем стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємств агропромислового виробництва, узагальнені дані фінансової та статистичної звітності аграрних підприємств, матеріали вітчизняних, загальнодержавних та міжнародних науково-практичних конференцій, результати анкетувань та опитувань, власні дослідження, спостереження та розрахунки.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у обґрунтуванні теоретико-методологічних засад та розробці практичних рекомендацій з формування та реалізації інноваційно-інвестиційних стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. За результатами дисертаційного дослідження отримані такі положення, що містять наукову новизну та виносяться на захист:

вперше:

– обґрунтовано цілісну концепцію управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств в процесі імплементації інноваційно-інноваційної моделі розвитку в їх менеджменті на основі поєднання продуктивних компонент та елементів функціонального, інструментального та процесного підходів в їх діалектичній єдності та спрямованості впливу на спільний об'єкт управління;

– визначено методологічні засади ідентифікації місця та функціонального навантаження потенціалу конкурентоспроможності в

структурі економічного потенціалу аграрного підприємства на основі формалізації залучення компонент економічного потенціалу для формування конкурентних переваг продукції;

– обґрунтовано теоретичні та прикладні засади побудови синтезованого механізму стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю, в основу якого покладено інструментарій ідентифікації наслідків інвестування в інноваційні проекти створення стійких конкурентних переваг аграрних підприємств та їх продукції;

удосконалено:

– методологічний підхід до ідентифікації конкурентних структур цільових ринків збуту, який передбачає виділення функціонально-відокремлених груп його суб'єктів, визначення рівнів концентрації капіталу та економічної ефективності основної діяльності, що дозволяє також виконувати оцінку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств;

– обґрунтування закономірності зростання частки внутрішніх джерел у залученні аграрними підприємствами інвестиційних ресурсів для реалізації програм розвитку на основі створення стійких конкурентних переваг;

– процедури генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом комплексного використання методичного інструментарію прогнозування економічних наслідків їх реалізації, формалізації управлінських процедур вибору стратегічних альтернатив, а також оцінювання очікуваних реакцій цільових груп споживачів на створення конкурентних переваг підприємств та їх продукції.

– систематизацію напрямів інноваційного розвитку аграрних підприємств шляхом систематизації їх в групи ресурсних, виробничих, маркетингово-збутових та управлінських, а також розгляду їх складових та елементів через призму потреби в інвестиційних ресурсах та особливостей очікуваних конкурентних переваг;

– типологію стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств шляхом доповнення існуючих систем критеріїв об'єктної орієнтації інвестицій, їх обсягу та інтенсивності інвестиційного процесу, функціональними критеріями відношення інвестицій до створення конкурентних переваг та їх значимості для підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств.

набуло подальшого розвитку:

– наукове тлумачення дефініції «інноваційно-інвестиційна стратегія», яка передбачає орієнтацію підприємства на розміщення інвестицій лише в спрямованих на створення стійких конкурентних переваг інноваційних проектах, що дозволяє встановлювати причинно-

наслідковий зв'язок між інвестиціями, інноваціями, конкурентоспроможністю та ефективністю в контексті більш системної та раціональної формалізації стратегій розвитку;

– методичний підхід до ідентифікації зв'язку між економічною ефективністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств на основі формалізації процедур створення та реалізації конкурентних переваг в процесі імплементації інноваційно-інвестиційних стратегій розвитку;

– ідентифікація напрямів імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в менеджменті аграрних підприємств на основі виділення цільових орієнтирів та послідовностей заходів, спрямованих на створення стійких конкурентних переваг цінового та якісного характеру шляхом зрушень у виробничій та збутовій діяльності;

– ідентифікація потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємств в якості об'єкта стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю шляхом формалізації зв'язку між впровадженням інноваційних рішень та створенням конкурентних переваг стійкого та оперативного характеру;

– методичні засади інтеграції системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком в менеджмент аграрних підприємств на засадах проектного менеджменту шляхом ідентифікації функціоналів оцінювання інноваційних проектів, прогнозування, залучення інвестиційних ресурсів, раціоналізації їх розстановки, поєднання та витрачання, а також контролю, з залученням елементів та компонент системи управління підприємством у виконання перелічених функцій зі створенням центрів витрат та центрів відповідальності при реалізації проектів розвитку;

– методичний підхід до оцінки потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємства, як сукупності можливостей створення конкурентних переваг за рахунок впровадження інновацій та залучення для цього інвестицій з внутрішніх та зовнішніх джерел з урахуванням характеристик підприємства в частині розмірів, масштабів виробництва та спеціалізації;

– теоретичні засади інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств шляхом визначення структурних особливостей систем управління конкурентоспроможністю, в основі яких лежить формування конкурентних переваг на основі реалізації інноваційних рішень.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у можливості використання теоретико-методологічних, методичних і практичних результатів і пропозицій у діяльності аграрних підприємств при формуванні конкурентних стратегій їх діяльності, державними установами різних рівнів при розробці галузевих і регіональних стратегічних програмних документів.

Основні положення, висновки і пропозиції дисертаційної роботи

доведено до рівня науково-методичних рекомендацій, які апробовано та прийнято до впровадження що засвідчено відповідними актами і довідками. Результати дослідження, висновки та рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, схвалені та використовуються в практичній діяльності Департаменту агропромислового розвитку Харківської облдержадміністрації (довідка № 07-27/07/570 від 28.03.2017 р.), а також аграрних підприємств, а саме ТОВ «Відродження» Харківського району (довідка № 019 від 15.02.2017 р.) та ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» Зміївського району (довідка № 021 від 08.02.2017 р.) Харківської області.

Окремі результати дисертаційної роботи використовуються у науково-методичному забезпеченні навчального процесу в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка (довідка № 05-076 від 25.02.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власного наукового дослідження автора. Наукові результати, висновки і рекомендації, що виносяться на захист, отримані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані лише власні ідеї та розробки автора. Дослідження не містить матеріалів отриманих в кандидатській дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження доповідалися, обговорювалися і отримали схвальні відгуки на міжнародних науково-практичних конференціях, семінарах, форумах, серед яких найбільш важливими були: «Прикладна економіка – від теорії до практики» (Тернопіль, 2016 р.), «Аграрний форум - 2016» (Суми, 2016 р.) «Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи» (Харків, 2017 р.), «Аграрний форум - 2017» (Суми, 2017 р.) «Управління розвитком соціально-економічних систем» (Харків, 2018 р.), «Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика» (Суми, 2018 р.), «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспект» (Львів, 2019 р.).

Публікації. За результатами виконаного дисертаційного дослідження опубліковано 33 наукові праці (22 є одноосібними), із них: одна одноосібна монографія, 3 розділи колективних монографій, 20 статей у вітчизняних фахових наукових виданнях, 5 статей у зарубіжних виданнях та 5 публікацій в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 32,5 ум. друк. арк., з них особисто автору належать 28,5 ум. друк. арк.

Обсяг і структура роботи. Дисертаційна робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел (240 найменувань) на 24 сторінках, містить 37 таблиць та 31 рисунок. Загальний обсяг дисертації становить 398 сторінок комп'ютерного тексту, обсяг основного тексту складає 360 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «Теоретичні основи стратегічного управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств» вивчено генезис понятійно-категоріального апарату стратегічного управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств, дана оцінка конкурентних структур цільових ринків збуту та потенціал конкурентоспроможності аграрних підприємств, а також обґрунтовано шляхи імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в менеджменті аграрних підприємств.

Критичний аналіз наукових позицій дослідників проблемних питань стратегічного управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств та їх продукції дозволив встановити взаємозв'язок створення та реалізації стійких конкурентних переваг з інноваційно-інвестиційною діяльністю. Казуальний зв'язок вказаних процесів опосередковується через формування достатнього для здійснення розширеного відтворення рівня економічної ефективності основної діяльності, інвестування акумульованого прибутку та залучених ресурсів в інноваційно-орієнтовані проекти, реалізація яких дозволяє створювати конкурентні переваги, імплементація яких у виробничій та маркетингово-збутовій діяльності призводить до підвищення рівня економічної ефективності. В свою чергу, узгодження зазначених процесів потребує певної системності в управлінні їх протіканням, що актуалізує залучення інструментарію стратегічного управління.

Об'єктом стратегічного управління в даному контексті виступає потенціал конкурентоспроможності, як сукупність можливостей підприємства щодо створення стійких конкурентних переваг, та, безпосередньо, конкурентоспроможність продукції та підприємства, як результат імплементації вказаних переваг у виробничій та комерційно-збутовій діяльності. Зважаючи на дуальний характер об'єкту управління ускладнюється структура залучених елементів та інструментів системи стратегічного управління, яка визначається процесом реалізації потенціалу конкурентоспроможності (рис. 1).

В дослідженні методологічний підхід до ідентифікації конкурентних структур цільових ринків збуту, який передбачає виділення функціонально-відокремлених груп його суб'єктів, визначення рівнів концентрації капіталу та економічної ефективності основної діяльності, що дозволяє також виконувати оцінку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. Встановлено, що на рівні товаровиробника та першого посередника, тобто на найнижчому рівні маркетингової інфраструктури ситуація є наближеною до олігосонії, а при розгляді локальних ринків, навіть, моносонії, то на більш високих рівнях маркетингової інфраструктури внутрішній ринок аграрної продукції є

олігопсонічним.

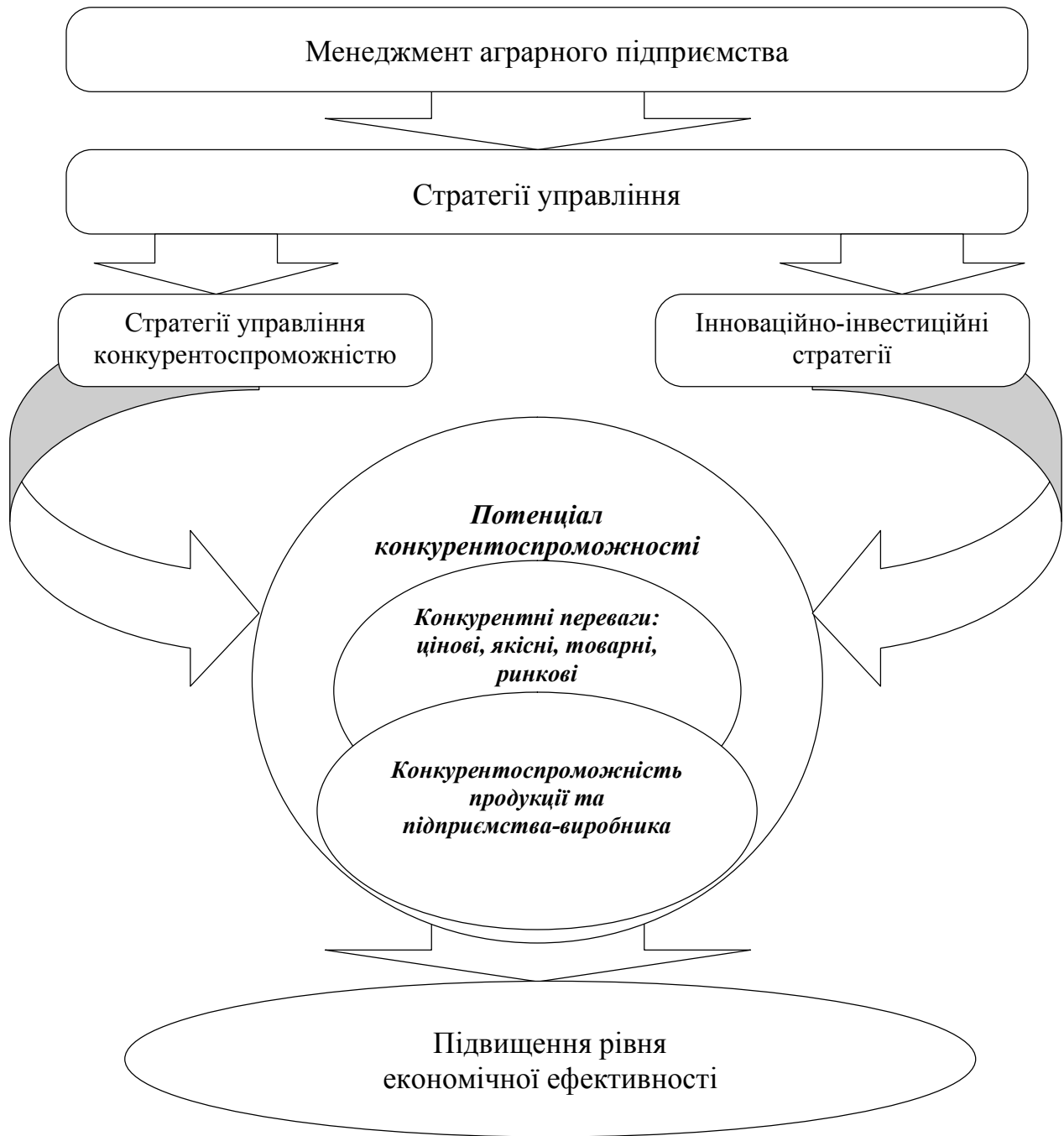

Рис. 1. Процедура та економічні наслідки здійснення процесу стратегічного управління потенціалом конкурентоспроможності

В результаті визначення процедурних аспектів стратегічного управління формуванням та реалізацією потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств та їх продукції, з урахуванням його структурних характеристик, в дослідженні було обґрунтовано цілісну концепцію управління розвитком вказаного потенціалу. При цьому в основу формування компонент потенціалу

покладені впровадження інновацій, орієнтація інвестиційної діяльності на їх генерування та імплементацію, а також розрізнення стратегій конкурентоспроможності та інноваційно-інвестиційних стратегій, які дозволяють формувати конкурентні переваги цінового, якісного, товарного та ринкового характеру. В свою чергу, в дослідженні, відповідно, розвинуто наукове тлумачення дефініції «інноваційно-інвестиційна стратегія», яка передбачає орієнтацію підприємства на розміщення інвестицій лише в спрямованих на створення стійких конкурентних переваг інноваційних проектах, що дозволяє встановлювати причинно-наслідковий зв'язок між інвестиціями, інноваціями, конкурентоспроможністю та ефективністю в контексті більш системної та раціональної формалізації стратегій розвитку.

У другому розділі «**Методологія управління інноваційно-інвестиційною діяльністю в розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств**» здійснено ідентифікацію потенціалу конкурентоспроможності в структурі економічного потенціалу аграрного підприємства, окреслено сутність функціональних, інструментальних та процесних концепцій управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності, а також обґрунтовано способи дотримання інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності в системі формування конкурентних переваг аграрних підприємств.

Сукупність можливостей аграрного підприємства щодо створення конкурентних переваг складають потенціал його конкурентоспроможності. Втім, конкурентні переваги, особливо ті, які можна характеризувати як стійкі, формуються на основі мобілізації економічного потенціалу підприємства, який є сукупністю можливостей для тривалого провадження основної діяльності суб'єкта господарювання. Відповідно, в дослідженні було ідентифіковано місце та роль потенціалу конкурентоспроможності в структурі потенціалу підприємства та його співвідношення з економічним потенціалом. В свою чергу, встановлено, що складовими економічного потенціалу є виробничий потенціал у поєднанні з комерційно-збутовими можливостями, в основі всіх видів потенціалу підприємства лежить ресурсний потенціал, а потенціал конкурентоспроможності продукції та конкурентоспроможності підприємства ґрунтується на економічному потенціалі підприємства, сприяючи нарощуванню останнього. В роботі обґрунтовано архітектуру формування потенціалу аграрного підприємства, яка усуває протиріччя у питанні первинності чи вторинності потенціалу конкурентоспроможності та економічного потенціалу підприємства (рис. 2) та виходить з їх рівнозначності та взаємозалежності.

При цьому згідно запропонованого підходу саме економічний потенціал на початковому етапі життєвого циклу підприємства дозволяє формуватися потенціалу конкурентоспроможності, однак, наявність на цьому етапі конкурентних переваг, власне, і визначає очікуваний рівень

економічної ефективності. Відповідно, оцінку економічного потенціалу та потенціалу конкурентоспроможності доцільно виконувати через призму очікуваних та досягнутих економічних результатів виробничо-комерційної діяльності. В свою чергу, досягнутий рівень конкурентоспроможності, як демонструють результати виконаних досліджень, визначає рівень економічної ефективності та, відповідно, темпи нарощування та повноту реалізації економічного потенціалу.

Визначення співвідношення потенціалу конкурентоспроможності та економічного потенціалу підприємства дозволило ідентифікувати засади застосування методів та інструментів впливу на їх формування та розвиток в процесі управління конкурентоспроможністю. При цьому визначено, що в управлінні потенціалом конкурентоспроможності фактично використовуються функціональний, інструментальний та процесний підхід, які характеризуються певними відмінностями щодо ідентифікації об'єкта управління та застосування відповідних процедур.

Рис. 2. Ідентифікація співвідношення потенціалу конкурентоспроможності та економічного потенціалу

Отже, в межах функціонального підходу об'єкт управління, тобто потенціал конкурентоспроможності розглядається в якості похідної економічного потенціалу, при цьому нарощування останнього апріорі призводить до зростання конкурентоспроможності продукції та підприємства-виробника. Відповідно, зростання вартості бізнесу, збільшення ресурсної бази підприємства ідентифікується в якості джерел створення конкурентних переваг. При цьому основні зусилля менеджменту підприємства в межах вказаного підходу є зосередженими на зростанні економічного потенціалу, а процес формування та реалізації конкурентних переваг є, по суті, другорядним та таким, що не може не відбуватися за наявності відповідних ресурсних можливостей, а також технологій виробництва та збуту. Таким чином вибудовується структура управління підприємством та функціональне навантаження її елементів.

Інструментальний підхід розглядає потенціал конкурентоспроможності в його органічній єдності з економічним потенціалом підприємства, а реалізацію першого ідентифікує лише через створення конкурентних переваг та їх успішну реалізацію в процесі здійснення маркетингово-збутової діяльності. При цьому основні зусилля менеджменту підприємства в межах вказаного підходу зосереджуються на визначенні напрямів створення конкурентних переваг та підвищенні їх стійкості, а отже визначенні інноваційних шляхів їх генерування. Відповідно, залучається інструментарій інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності, що полегшує та прискорює формування та реалізацію вказаних переваг без пропорційного зростання економічного потенціалу.

В основі процесного підходу лежить врахування динамічності ринкового середовища, яке визначає моментальний та стійкий характер конкурентних переваг, а отже пріоритетність потенціалу конкурентоспроможності або економічного потенціалу підприємства для забезпечення його стабільного розвитку. Тобто в залежності від етапу життєвого циклу підприємства або продукції та стадії виробничо-комерційного циклу зусилля менеджменту підприємства мають бути зосереджені або на створенні конкурентних переваг за рахунок імплементації інновацій, або на нарощуванні економічного потенціалу на основі інвестування з метою набуття стійкістю підприємством та його конкурентними перевагами.

Кожен з перелічених підходів до управління потенціалом конкурентоспроможності підприємства має свої переваги та недоліки, продуктивні та контрпродуктивні складові. В свою чергу, поєднання продуктивних компонент та елементів функціонального, інструментального та процесного підходів в їх діалектичній єдності та спрямованості впливу на спільний об'єкт управління дозволило обґрунтувати цілісну концепцію управління розвитком потенціалу

конкурентоспроможності аграрних підприємств. В основі вказаної концепції лежить сприйняття об'єкту управління, як цілісної та дуальної сукупності можливостей економічного зростання на основі генерування та імплементації конкурентних переваг за рахунок використання інноваційних та інвестиційних інструментів, використання яких є орієнтованим на стабілізацію розвитку підприємства.

У третьому розділі «Структурно-динамічні тенденції змін конкурентоспроможності, ефективності, інвестиційної привабливості та інноваційної орієнтованості аграрних підприємств» виконано оцінку рівня економічної ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств, окреслено тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних аграрних підприємств та їх об'єктна спрямованість, а також ідентифіковано потенціал конкурентоспроможності в системі стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю аграрних підприємств.

Аналіз тенденцій останніх років свідчить, що за часткою в структурі виробництва валової продукції сільського господарства, починаючи з 2012 р., перевагу отримали аграрні підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

**Структура виробництва валової продукції сільського господарства
(за категоріями господарств, %)**

Показники	Роки							
	1990	1995	2000	2005	2010	2013	2015	2017
Аграрні підприємства								
Валова продукція – всього	70,4	54,1	38,4	40,5	48,3	51,8	50,7	54,0
у тому числі продукція рослинництва	81,1	63,5	49,3	48,6	53,6	56,7	55	58,6
продукція тваринництва	59,2	41,1	21,0	26,2	38,8	40,6	41,8	43,5
Господарства населення								
Валова продукція – всього	29,6	45,9	61,6	59,5	51,7	48,2	49,3	46,0
у тому числі продукція рослинництва	18,9	36,5	50,7	51,4	46,4	43,3	45,0	41,4
продукція тваринництва	40,8	58,9	79,0	73,8	61,2	59,4	58,2	56,5

Варто зазначити, що аграрними підприємствами у 2017 р. вироблено 54,0% валової продукції сільського господарства, у тому числі 58,6% продукції рослинництва та 43,5% – тваринництва. Господарствами населення у 2017 р. вироблено, відповідно, 46,0%, у тому числі продукції

рослинництва – 41,4% та продукції тваринництва – 56,5%. У структурі валової продукції за аграрними підприємствами у 2017 р. найбільший відсоток належав недержавним сільськогосподарським підприємствам (господарським товариствам, приватним підприємствам, виробничим кооперативам) – 53,0%. Стосовно рентабельності сільськогосподарського виробництва аграрних підприємств, то статистичні дані свідчать про те, що серед недержавних підприємств рентабельнішими є приватні підприємства (34,2%) та господарські товариства (26,4%). Нижчий рівень рентабельності мають державні підприємства (4,2%). У розрізі за видами продукції рослинництва у структурі виробництва зберігається переважаюча тенденція вирощування зернових та зернобобових культур, цукрових буряків, соняшника. Так, у 2017 р. даний показник становив, відповідно, 78,1%, 91,3%, 75,0%. При вирощуванні картоплі, овочів, плодів і ягід провідні позиції займають господарства населення, а саме: відповідно, 96,7%, 85,7%, 81,6%.

Тенденції пореформеного періоду суттєво вплинули на економічні показники діяльності сільськогосподарських підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Основні показники діяльності підприємств галузі сільського господарства

Показники	Роки					2017 р. у % до 2012 р.
	2010	2011	2012	2015	2017	
Чистий прибуток (збиток), млн. грн.	5744,3	7576,4	17253,4	25904,3	26960,8	156,3
Підприємства, які одержали чистий прибуток у % до загальної кількості	71,1	69,2	69,4	83,4	78,6	113,3
фінансовий результат, млн. грн.	11745,0	13961,6	22099,5	30938,4	33716,7	160,6
Підприємства, які одержали чистий збиток у % до загальної кількості	28,9	30,8	30,6	16,6	21,4	69,9
фінансовий результат, млн. грн.	6000,7	6385,2	4846,1	5034,1	6755,9	139,4
Рівень рентабельності всієї діяльності, %	7,7	8,7	17,5	18,8	20,5	117,1
Середньомісячна номінальна заробітна плата, грн.	1806	1906	2239	2633	3023	135

Визначено, що аграрні підприємства мають значний потенціал конкурентоспроможності. Його рівень залежить від їх розмірів, спеціалізації та диверсифікації виробництва. Найбільші доходи забезпечують зернові й зернобобові, соняшник, овочеві й садово-городні культури. Проте, порушення сівозмін, згортання тваринництва, надмірна

концентрація енергоємних культур вже у швидкому майбутньому може призвести до погіршення природної родючості ґрунтів, зниження ефективності, отже, й зниження рівня розвитку потенціалу конкурентоспроможності підприємств та їх продукції.

Чистий прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції зріс на 56,0 % у 2017 р., порівняно з 2012 р., та у 4,6 разів порівняно з 2010 р. Сільське господарство за рівнем рентабельності стало прибутковим (у 2017 р. – 20,5%). Найбільш рентабельними видами продукції рослинництва останніми роками є соняшник (у 2014 р. – 45,8%), виноград (72,6%), цукрові буряки (15,7%). Щодо продукції тваринництва, то тут можна виокремити лише виробництво яєць, рівень рентабельності яких у 2017 р. становив 52,6%. Виробництво всіх інших видів продукції тваринництва, зокрема, м'яса ВРХ, свиней, птиці, овець та кіз, вовни оцінюється як збиткове. Дуже низький показник рентабельності виробництва молока (у 2017 р. – лише 2,3%).

Аналізуючи структуру сучасних аграрних підприємств в Україні можна стверджувати, що більшість з них мають невелику площу землекористування. У 2017 р. налічувалося 27 270 сільськогосподарських підприємств з площею сільськогосподарських угідь до 50 га, що становить 48,8 % від їх загальної кількості (рис. 3).

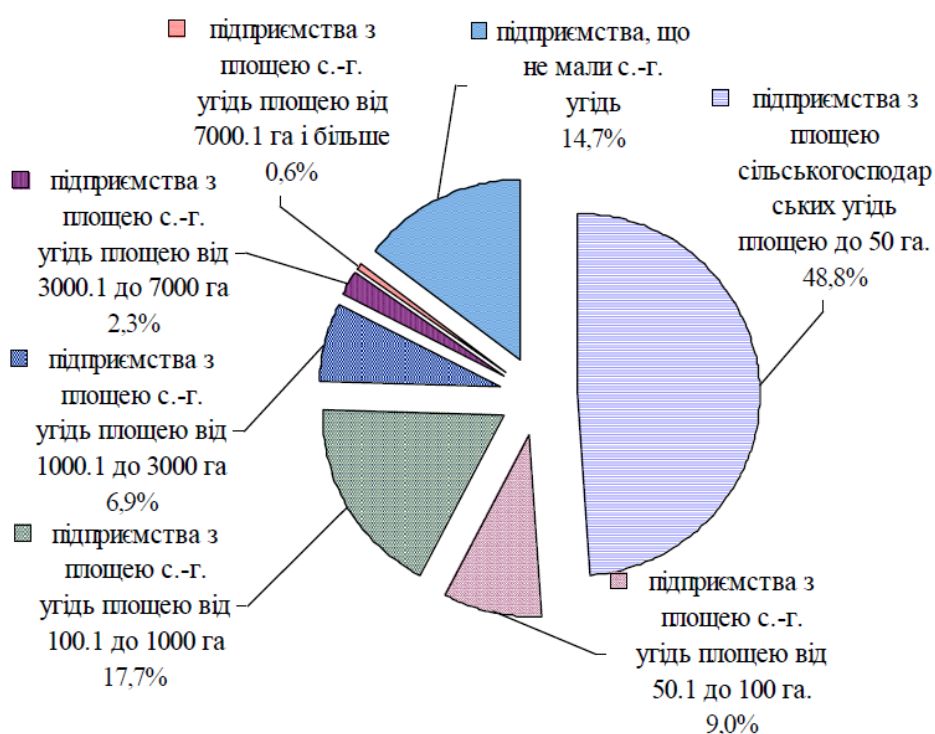

Рис. 3. Питома вага аграрних підприємств за площею угідь у загальній кількості сільськогосподарських товаровиробників у 2017 р.*

Ці підприємства в цілому використовували 625,3 тис. га сільськогосподарських угідь. Разом з тим, на 334 сільськогосподарських

підприємствах (0,6 % від загальної їх кількості) використовувалося понад 7,0 га сільськогосподарських земель.

Визначальним фактором, що впливає на обсяги виробництва продукції тваринництва, є поголів'я тварин. У динаміці за аналізований період спостерігається зменшення кількості великої рогатої худоби на аграрних підприємствах та в господарствах населення. У 2017 р. цей показник становив 4646 тис. гол., що на 220 тис. гол. менше, порівняно з 2013 р., на 433 тис. гол. – з 2010 р. та на 4778 тис. гол. – з 2000 р. Таким чином, період нарощування поголів'я пішов на спад, хіба що з 2012 р. темп скорочення значно сповільнився. Позначилися наслідки реструктуризації великих аграрних підприємств, зміни в системі ціноутворення й погіршення демографічної ситуації на селі.

Внаслідок трансформаційних процесів та кардинальних змін у структурі виробництва сільськогосподарської продукції, відбулося зміщення основної частини поголів'я сільськогосподарських тварин усіх видів у селянські господарства. Так, в 2017 р. населення утримувало 71,1% від загальної кількості великої рогатої худоби, свиней – 53,7%, овець і кіз – 86,8%, а також 51,7% птиці всіх видів. Проте, останніми роками намітилася тенденція до зменшення поголів'я ВРХ, зокрема корів, і в цьому секторі (у 2017 р. на 36,3%, порівняно з початком 2000 р., та на 3,0% – порівняно з початком 2012 р.). Хоча господарства населення й надалі залишаються основними виробниками молока (у 2017 р. – 77,7 %).

У зв'язку із виявленими особливостями, конкурентоспроможність аграрних підприємств у глобалізованому економічному просторі може забезпечуватися за допомогою інноваційних та інвестиційних інструментів (рис. 3). Це пов'язане із тим, що на світовому ринку товари та послуги, що є інноваційними, є більш конкурентоспроможними у порівнянні з іншими їх видами, а це забезпечує стійкий розвиток аграрних підприємств.

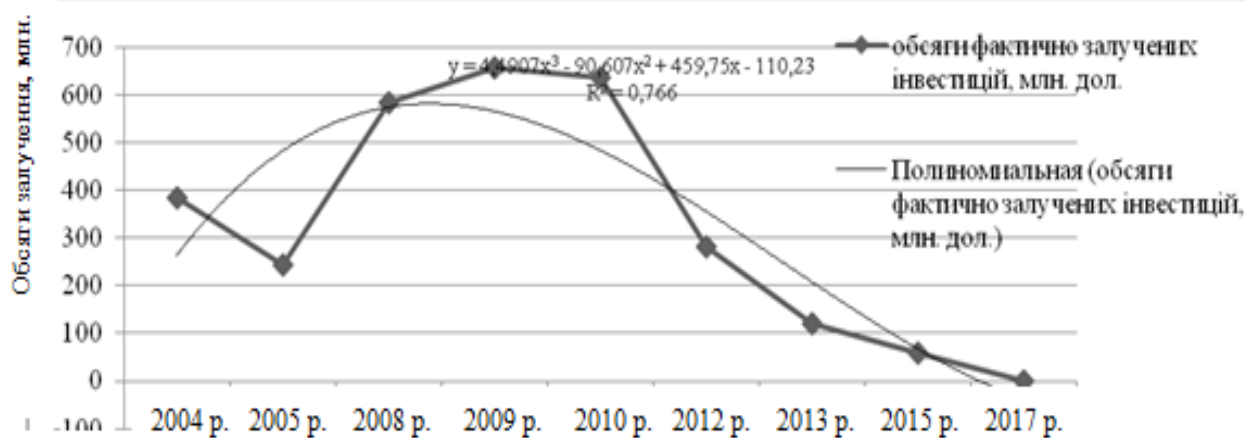

Рис. 3. Фактичні обсяги інвестицій залучених аграрними підприємствами України у 2004-2017 рр., млн дол. США

Окреслене дозволяє виділити інноваційні господарські аграрні підприємства та ідентифікувати його як інструмент опосередкованого сприяння розвитку технологій та синергичній взаємодії аграрних товаровиробників. При цьому дослідження показали, що територіальне зближення взаємозалежних аграрних підприємств, компаній формує специфічне поєднання основного виробництва.

В дослідженні запропоновано, обґрунтовано та апробовано методологічний підхід щодо ідентифікації пріоритетності критерію оцінки ефективності впровадження інновацій, який ґрунтується на врахуванні їх спрямованості до змін в сферах виробництва, збуту чи управління. Тобто інновації в сфері виробництва мають призводити до збільшення обсягів виробництва продукції, підвищення її якості, зменшення трудомісткості, фондомісткості, зростання фондівіддачі тощо. Інновації в сфері збуту мають призводити до підвищення доходів за рахунок цін реалізації продукції, підвищення рівня ритмічності збуту, елімінування дії сезонних факторів, зміни позиції підприємства в структурі каналів ринкового розподілу продукції, удосконалення маркетингу продукції, освоєння нових товарних та ринкових ніш. Відповідно, критерій напряму інноваційної активності при оцінці ефективності інновацій доповнюється критеріями потреби в інвестиційних ресурсах та масштабу очікуваних ефектів, що дозволяє виконувати достовірну та всеохоплюючу оцінку інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрного підприємства, який, власне, і являє собою сукупність можливостей ефективного здійснення заходів, орієнтованих на прискорення та стабілізацію темпів економічного розвитку. Встановлено, що при оцінці рівня розвитку інноваційно-інвестиційного потенціалу аграрного підприємства мають враховуватися напрям його спеціалізації, розміри підприємства та масштаби виробництва, а також особливості конкурентних переваг, які створюються при впровадженні інновацій. При цьому слід звернути увагу на те, що ключові конкурентні переваги лежать в ціновій площині, що обумовлюється сировинним характером більшості видів сільськогосподарської продукції, що виробляється.

Інертність аграрного виробництва, сировинний характер переважної частини сільськогосподарської продукції, традиційність технологій її виробництва суттєвою мірою обмежує набір інноваційних рішень як в сфері виробництва, так і в сфері збуту продукції. Останнє зумовлює необхідність раціоналізації вибору інноваційних рішень з огляду на специфіку діяльності підприємства, особливості формування та реалізації його економічного потенціалу, а також характер сприйняття інноваційним рішенням щодо інвестування в економіку підприємства.

У четвертому розділі «Механізми стратегічного управління інноваційно-інвестиційним та конкурентним розвитком аграрних підприємств» обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів

стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств, розглянуто питання інтеграції інструментарію стратегічного управління конкурентним розвитком в системи менеджменту аграрних підприємств, а також визначено стратегічні напрями розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств

Формалізувати архітектуру організаційно-економічного механізму стратегічного управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності в аграрних підприємствах доцільно у спосіб, представлений на рис. 4.

Рис. 4. Механізм стратегічного управління обсягами та якістю продукції в менеджменті аграрного підприємства

В дослідженні обґрунтовано концептуальні засади побудови синтезованого організаційно-економічного механізму управління потенціалом конкурентоспроможності на інноваційно-інвестиційній основі. Вказана концепція передбачає побудову відповідного механізму управління (рис. 5). Також вона визначає пріоритетність саме інвестиційної діяльності підприємства, як джерела ресурсів підтримання стабільності його розвитку.

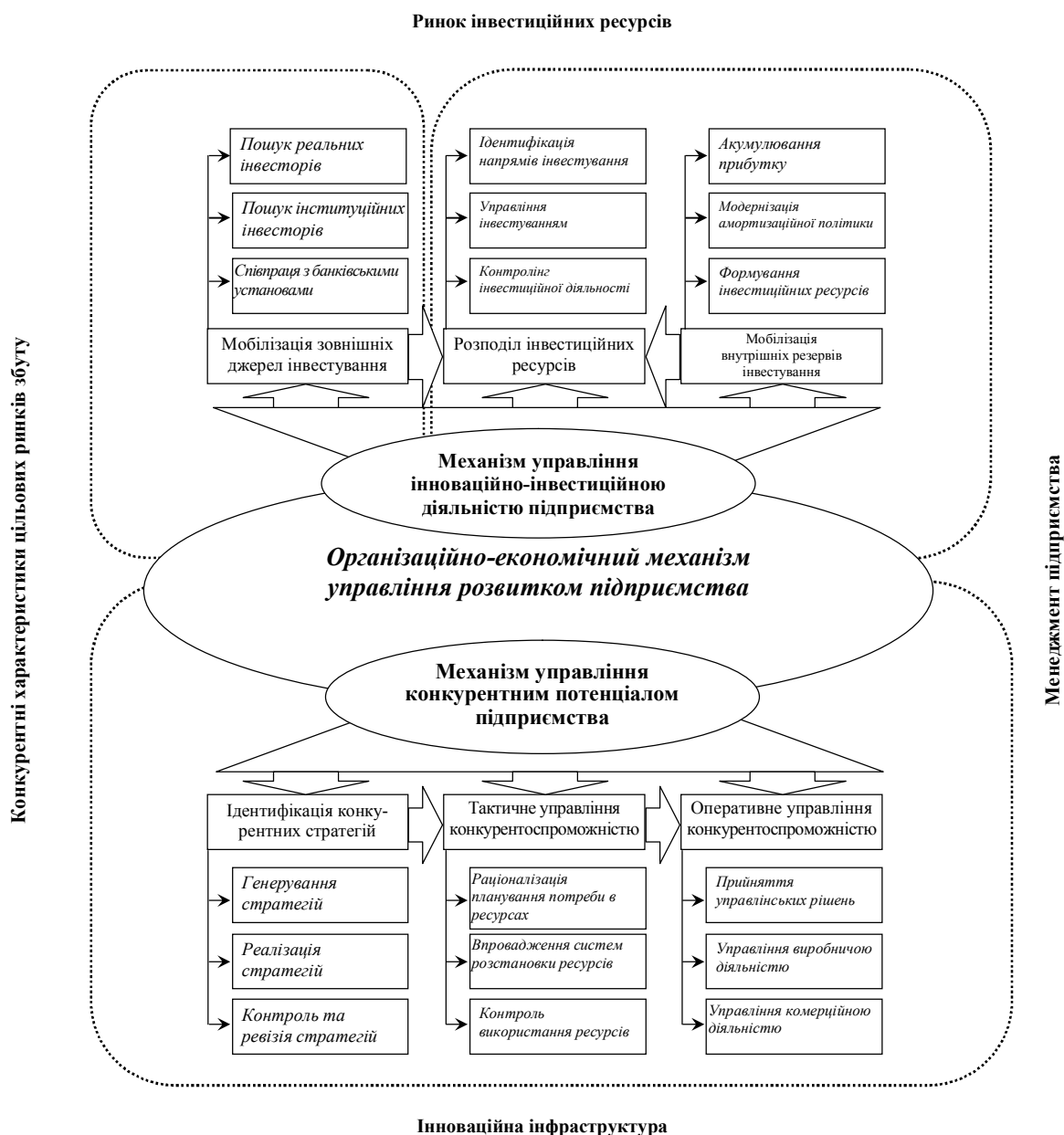

Рис. 5. Синтезований організаційно-економічний механізм управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та аграрних підприємств

Відповідно, в процесі формування зазначеного механізму управління розвитком закладено результати декомпозиції та подальшого синтезу

механізмів розвитку та управління розвитком підприємства. При цьому механізм управління розвитком передбачає продукування та імплементацію інвестиційних стратегій підприємства в залежності від його економічного потенціалу, місії та цілей діяльності, масштабів виробництва, розмірів, спеціалізації.

Виокремлений з синтезованого механізм управління включає елементи та компоненти, поєднання яких дозволяє ідентифікувати напрями та генерувати процедури імплементації стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку, орієнтовані на підвищення конкурентоспроможності. В свою чергу, основою інноваційного розвитку є інвестиції та потенціал конкурентоспроможності, а інноваційна діяльність виступає в якості ключового фактору підвищення економічної ефективності та подовження життєвого циклу підприємства. При цьому ключовими напрямками розвитку потенціалу конкурентоспроможності є впровадження інновацій, функціонально орієнтованих на зниження собівартості продукції, тобто створення цінових конкурентних переваг, підвищення якості продукції, тобто реалізацію потенціалу підвищення цін реалізації та збільшення обсягів виробництва та реалізації, тобто підвищення рівня доходів.

Під поняттям «стратегічне управління розвитком» на основі узагальнення наукових позицій різних дослідників та співвіднесення його з предметно-об'єктною сферою та напрямом нашого дослідження, доцільно розуміти систему інструментів, важелів, факторів, дій, об'єктів, взаємозв'язків та суб'єктів їх опосередкування, поєднання яких забезпечує перехід економічної системи підприємства від одного стану до іншого в напрямі спрощення досягнення тих чи інших цілей діяльності. При цьому з огляду на завдання, які мають бути вирішені в контексті підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності, такими цілями мають стати підвищення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції в аграрних підприємствах на фоні зростання рівня його економічної ефективності.

У *п'ятому розділі* «Імплементація інноваційно-інвестиційних стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств» визначено джерела та інструменти інвестування інноваційних проектів розвитку аграрних підприємств, обґрунтовано типологію стратегій та виконана прикладна ідентифікація стратегічних альтернатив розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств, розглянуто процедурні аспекти генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств.

Змістовний аналіз існуючої системи інноваційно-інвестиційної діяльності аграрних підприємств дозволив виявити проблемні аспекти в її формуванні та функціонуванні: обмеженість у виборі джерел

фінансування, серед яких відсутні традиційні для зарубіжних країн суб'єкти ринку капіталу; недостатній рівень капіталізації інвестиційних фондів для фінансування та розвитку високотехнологічних проектів в агропромисловому виробництві; низький рівень комерціалізації інноваційних проектів; недосконала законодавча база захисту прав інвесторів; негнучкість існуючих організаційно-правових форм для реалізації інноваційних проектів розвитку.

Дослідження показали, що найбільш доцільним шляхом здійснення процесу стратегічного планування є розгляд визначених стратегій інноваційно-інвестиційної діяльності через призму їх співвіднесення з загальними стратегіями підприємства (рис. 6).

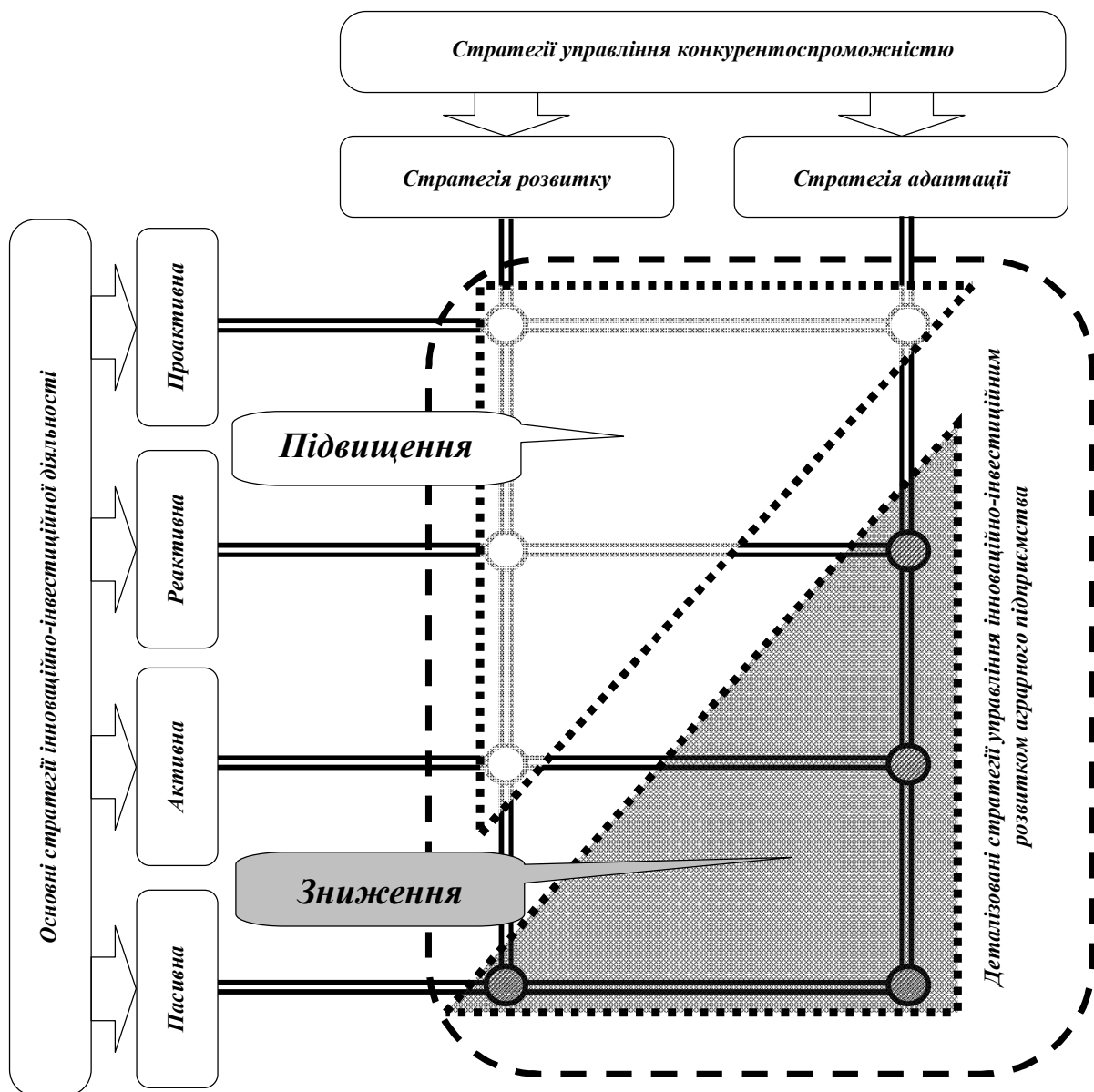

Рис. 6. Співвіднесення інноваційно-інвестиційних та конкурентних стратегій аграрних підприємств

Такий підхід значною мірою спрощує деталізацію стратегій, а встановлення відповідності з загальною стратегією підприємства унеможливорює прийняття невідповідних рівню розвитку економічного потенціалу підприємства стратегічних рішень в практиці менеджменту.

В дослідженні обґрунтовано прикладні засади організації управління інноваційно-інвестиційним розвитком аграрного підприємства шляхом обґрунтування процедур генерування інноваційно-орієнтованих інвестиційних стратегій розвитку. При цьому виконано формалізацію побудови інноваційно-орієнтованої інвестиційної політики, а також визначено критерії її критичного перегляду в процесі здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності аграрного підприємства. Вказаний підхід до стратегічного управління розвитком ґрунтується на принципі пріоритетності в сучасних інвестиційної діяльності підприємства над його інноваційною, без зменшення значення останньої при виборі та коригуванні напряму підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Застосована в дослідженні типологія стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств сформована на основі зміни критеріїв виділення типів стратегії. При цьому основним принципом вибору критеріїв ідентифікації стратегій стало доповнення ознак об'єктної орієнтації розміщення інвестицій, функціональними критеріями, які характеризують напрям отримання конкурентних переваг, що отримуються підприємством за рахунок впровадження інновацій. Було ідентифіковано характер взаємозв'язку між процесами формування та реалізації конкурентних переваг аграрних підприємств з процесами провадження їх інноваційно-інвестиційної діяльності через призму підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств. В результаті були визначені такі типи функціональних стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку, а саме: стратегії зниження витрат за рахунок техніко-технологічних інновацій, стратегії зниження витрат за рахунок зростання масштабів виробництва, стратегії зниження витрат за рахунок збільшення розмірів землекористування підприємства, стратегії підвищення цін за рахунок зміни позиції в каналі розподілу, стратегії збільшення доходів за рахунок диверсифікації виробництва, стратегії збільшення доходів за рахунок диференціації виробництва. Перелік виділених стратегій демонструє характер та функціональне призначення конкурентних переваг підприємства, що формуються в процесі впровадження інновацій.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретично-методологічні, методичні та прикладні засади, а також розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової проблеми генерування та

імплементатії інноваційно-інвестиційних стратегій управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. За результатами дослідження зроблено висновки теоретичного, методологічного і науково-прикладного характеру:

1. Розвинуто наукове тлумачення поняття «інноваційно-інвестиційна стратегія» в контексті управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств та їх продукції на основі встановлення казуального зв'язку між інвестиціями, інноваціями, конкурентоспроможністю та ефективністю. Відповідно, визначено, що інноваційно-інвестиційна стратегія є послідовністю процедур, які передбачають залучення та розміщення інвестиційних ресурсів виключно в спрямованих на створення стійких конкурентних переваг інноваційних проектах, що є запорукою підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності.

2. В дослідженні визначено типологію та характеристики генезису типів конкурентної ситуації на ринках продукції аграрних підприємств на основі методологічного підходу, який передбачає виділення функціонально-відокремлених груп його суб'єктів, визначення рівнів концентрації капіталу та економічної ефективності основної діяльності. Запропонований підхід дозволяє врахувати довжину каналу розподілу, обсяги та ціни реалізації продукції, а також виконувати на цій основі оцінку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. Останнє дало змогу обґрунтувати віднесення ринків основних видів продукції до відповідних категорій за типом конкурентної ситуації, а також констатувати існування у підприємств необхідності використання інфраструктурних інструментів підтримання ритмічності фінансування аграрного виробництва для підвищення його ефективності та наявності залежності між рівнем розвитку об'єктового ринку та типом конкурентної ситуації на ньому та конкурентним потенціалом його суб'єктів.

3. В роботі розвинуто ідентифікація напрямів імплементатії інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в менеджменті аграрних підприємств. Встановлено, що основними орієнтирами інноваційно-інвестиційної діяльності є нарощування економічного потенціалу для створення стійких конкурентних переваг, зрушення в організації комерційної та маркетингово-збутової діяльності, орієнтовані на продаж продукції за більш високими цінами, а також впровадження інновацій, орієнтованих на зниження виробничих витрат та підвищення якості продукції аж до створення «нішевих» її видів. Відповідно, окреслені основні процедури досягнення вказаних орієнтирів шляхом застосування послідовностей управлінських рішень в менеджменті аграрних підприємств.

4. Відповідно, в дослідженні було ідентифіковано місце та роль потенціалу конкурентоспроможності в структурі потенціалу підприємства та його співвідношення з економічним потенціалом. В свою чергу,

встановлено, що складовими економічного потенціалу є виробничий потенціал у поєднанні з комерційно-збутовими можливостями, в основі всіх видів потенціалу підприємства лежить ресурсний потенціал, а потенціал конкурентоспроможності продукції та конкурентоспроможності підприємства ґрунтується на економічному потенціалі підприємства, сприяючи нарощуванню останнього.

5. Визначено, що в управлінні потенціалом конкурентоспроможності фактично використовуються функціональний, інструментальний та процесний підхід, які характеризуються певними відмінностями щодо ідентифікації об'єкта управління та застосування відповідних процедур. Встановлено, що в межах функціонального підходу потенціал конкурентоспроможності розглядається в якості похідної економічного потенціалу, при цьому нарощування останнього апіорі призводить до зростання конкурентоспроможності продукції та підприємства-виробника. Інструментальний підхід розглядає потенціал конкурентоспроможності в його органічній єдності з економічним потенціалом підприємства, а реалізацію першого ідентифікує лише через створення конкурентних переваг та їх успішну реалізацію в процесі здійснення маркетингово-збутової діяльності. В основі процесного підходу лежить врахування динамічності ринкового середовища, яке визначає моментальний та стійкий характер конкурентних переваг, а отже пріоритетність потенціалу конкурентоспроможності або економічного потенціалу підприємства для забезпечення його стабільного розвитку. В свою чергу, поєднання продуктивних компонент та елементів функціонального, інструментального та процесного підходів в їх діалектичній єдності та спрямованості впливу на спільний об'єкт управління дозволило обґрунтувати цілісну концепцію управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. В основі вказаної концепції лежить сприйняття об'єкту управління, як цілісної та дуальної сукупності можливостей економічного зростання на основі генерування та імплементації конкурентних переваг за рахунок використання інноваційних та інвестиційних інструментів, використання яких є орієнтованим на стабілізацію розвитку підприємства.

6. В дослідженні розвинуто теоретичні засади дотримання інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств. Прикладна реалізація вказаного в системі управління підприємством опосередковується через процедури стратегічного планування. При цьому стратегії розвитку ґрунтуються на адекватній оцінці інвестиційного потенціалу підприємства та співвідношенні його з доступними напрямками інноваційного розвитку. Застосування таких обмежень та відповідних управлінських процедур дозволяє визначати найбільш раціональний за визначених умов склад інвестиційного портфелю підприємства та

забезпечує впровадження виробничо-технологічних, комерційно-збутових та організаційно-управлінських інновацій.

7. Ідентифіковано конкурентні характеристики цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств. Встановлено, що конкурентні структури цільових ринків збуту продукції аграрних підприємств слід визначати як ринки олігопсонії та монопсонії на першому рівні маркетингової інфраструктури, тобто при взаємодії товаровиробників з першими посередниками. Результати вказаної ідентифікації є основою генерування управлінських рішень щодо ринкової поведінки підприємства, використання інструментів підвищення конкурентоспроможності та економічної ефективності основної діяльності аграрних підприємств.

8. Вивчення динаміки залучення інвестицій вітчизняними аграрними підприємствами дозволило визначити позитивну тенденцію до зростання їх обсягів. При цьому слід відмітити зростання обсягів фінансових інвестицій та їх частки в структурі залучення інвестиційних ресурсів, що є наслідком зростання інвестиційної привабливості підприємств-суб'єктів вітчизняного аграрного бізнесу та порівняно високого рівня економічної ефективності їх діяльності. Відбувається також і поступове зростання частки інвестування акумульованого прибутку підприємства в реалізацію проектів розвитку, що є наслідком стабільного зростання рівня економічної ефективності діяльності підприємств, які успішно розвиваються.

9. Потенціал конкурентоспроможності, як сукупність можливостей підприємства щодо створення стійких конкурентних переваг, та, безпосередньо, конкурентоспроможність продукції та підприємства, як результат імплементації вказаних переваг у виробничій та комерційно-збутовій діяльності. Зважаючи на дуальний характер об'єкту управління ускладнюється структура залучених елементів та інструментів системи стратегічного управління, яка визначається процесом реалізації потенціалу конкурентоспроможності через реалізацію зв'язку між впровадженням інноваційних рішень та створенням конкурентних переваг, характер яких визначається потенціалом підприємства та ситуацією на цільових ринках збуту.

10. В дослідженні обґрунтовано теоретичні та прикладні засади побудови синтезованого організаційно-економічного механізму управління потенціалом конкурентоспроможності на інноваційно-інвестиційній основі. Вказана концепція передбачає побудову відповідного механізму управління. Також вона визначає пріоритетність саме інвестиційної діяльності підприємства, як джерела ресурсів підтримання стабільності його розвитку. Відповідно, в процесі формування зазначеного механізму управління розвитком закладено результати декомпозиції та подальшого синтезу механізмів розвитку та управління розвитком підприємства. При цьому механізм управління розвитком передбачає продукування та

імплементацію інвестиційних стратегій підприємства в залежності від його економічного потенціалу, місії та цілей діяльності, масштабів виробництва, розмірів, спеціалізації.

11. Обґрунтовано методичні засади інтеграції системи управління інноваційно-інвестиційним розвитком в менеджмент аграрних підприємств. Встановлено, що найбільш доцільним в даному контексті є застосування інструментів проектного менеджменту, які передбачають визначення функціоналів оцінювання інноваційних проектів, прогнозування, залучення інвестиційних ресурсів, раціоналізацію їх розстановки, поєднання та витрачання. Перелічені функції передбачають створення в структурі управління підприємством центрів витрат та центрів відповідальності при реалізації проектів розвитку.

12. В роботі систематизовано пріоритетні напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств. Вони поєднані в групи ресурсних, виробничих, маркетингово-збутових та управлінських. Встановлено, що з огляду на специфіку конкурентної побудови цільових ринків продукції аграрних підприємств головною метою інноваційного розвитку є створення за рахунок впровадження інновацій конкурентних переваг цінового характеру, що в короткостроковому періоді відбивається на економічних результатах діяльності підприємств. Останнє зумовлює широке вжиття заходів та реалізацію проектів, спрямованих на зниження витрат на виробництво продукції, що обумовлює розвиток нововведень в техніко-технологічній сфері, а також підвищення реалізаційних цін, що потребує зрушень в маркетингово-збутовій діяльності. Реалізація стратегій розвитку у вказаних напрямках забезпечує найвищі рівні окупності інвестицій у впровадження інновацій.

13. На основі удосконаленого методичного підходу виконано оцінку потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємства, як сукупності можливостей впровадження інновацій та залучення для цього інвестицій з внутрішніх та зовнішніх джерел з урахуванням товарного та галузевого напрямку спеціалізації, розмірів підприємства та масштабів виробництва, характеристик майбутніх конкурентних переваг. Встановлено, що при оцінці рівня розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємства мають враховуватися напрям його спеціалізації, розміри підприємства та масштаби виробництва, а також особливості конкурентних переваг, які створюються при впровадженні інновацій.

14. Визначено типологію стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств на основі доповнення існуючих систем критеріїв об'єктної орієнтації інвестицій, їх обсягу та інтенсивності інвестиційного процесу, функціональними критеріями відношення інвестицій до створення конкурентних переваг та їх значимості для підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств. В

результаті встановлення взаємозв'язку між процесами формування та реалізації конкурентних переваг аграрних підприємств у провадженні ефективної діяльності аграрних підприємств з процесами провадження інноваційно-інвестиційної діяльності визначено основні типи функціональних стратегій, а саме: стратегії зниження витрат за рахунок техніко-технологічних інновацій, стратегії зниження витрат за рахунок зростання масштабів виробництва, стратегії зниження витрат за рахунок збільшення розмірів землекористування підприємства, стратегії підвищення цін за рахунок зміни позиції в каналі розподілу, стратегії збільшення доходів за рахунок диверсифікації виробництва, стратегії збільшення доходів за рахунок диференціації виробництва.

15. В дослідженні розвинуто процедури оцінки та аналізу стратегічних альтернатив в процесі розробки та імплементації маркетингово-збутових стратегій аграрних підприємств. Встановлено, що їх доцільно виконувати за результатами ідентифікації ступеня трансформації економічного потенціалу підприємства. Останнє є суттєвим доповненням існуючих процедур підтримки прийняття стратегічних рішень в менеджменті основної діяльності аграрних підприємств. Відповідно, в роботі окреслено процедури генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом комплексного використання методичного інструментарію прогнозування економічних наслідків їх реалізації, формалізації управлінських процедур вибору стратегічних альтернатив, а також оцінювання очікуваних реакцій цільових груп споживачів на створення конкурентних переваг підприємств та їх продукції.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

монографії:

1. Інноваційні ресурсозберігаючі технології: ефективність в умовах різного фінансового стану агроформувань : кол. монографія / Гацько А. Ф., Г.Є. Мазнев, О.О. Красноручський., О.Ю. Бобловський та ін. – Харків: вид-во «Майдан», 2015. – 592 с. *(внесок автора полягає в ідентифікації напрямів впровадження інновацій у виробничій діяльності аграрних підприємств)*

2. Гацько А. Ф. Фінансово-кредитне забезпечення як економічний механізм результативного галузевого реінжинірингу / А. Ф. Гацько // Реінжиніринг бізнес-процесів маркетингової сфери промислових підприємств: монографія / за заг. ред. д.е.н., проф. Таранюка Л.М. – Суми: СНАУ, 2018. – С. 217-221. *(внесок автора полягає в обґрунтуванні особливостей фінансово-кредитного забезпечення інноваційно-інвестиційної та основної діяльності аграрних підприємств)*

3. Гацько А. Ф. Інноваційно-інвестиційна діяльність та розвиток потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств / А. Ф. Гацько – Харків: Смуґаста типографія, 2018. – 321 с.

статті у наукових фахових виданнях:

4. Гацько А. Ф. Державне регулювання аграрної сфери та динаміка конкурентоспроможності її суб'єктів / А. Ф. Гацько, О. О. Красноручський // Вісник ХНТУСГ. Економічні науки. — Вип. 150. — 2014. — С. 9-18. *(внесок автора полягає в обґрунтуванні методичного підходу до оцінки впливу регуляторних заходів на конкурентоспроможність аграрних підприємств)*

5. Гацько А. Ф. Економічні засади підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств на ринках продукції рослинництва / А. Ф. Гацько // Вісник Сумськ. нац. аграрн. ун-ту. Сер. «Економік та менеджмент». – № 8(61). – 2014. – С. 140-147.

6. Гацько А. Ф. Виробничі та комерційні інновації в створенні конкурентних переваг аграрних підприємств та їх продукції / А. Ф. Гацько // Вісник СНАУ: Економічні науки. – № 5. – 2015. – С. 78-83.

7. Гацько А. Ф. Структурні особливості побудови механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Вісник ХНТУСГ : серія «Економічні науки». – № 161. – 2015. – С. 178-185.

8. Гацько А. Ф. Регулювання соціально - економічного розвитку регіону, як важливий чинник державного управління / А. Ф. Гацько // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – 2016.- Вип. 174.- С. 67-74.

9. Гацько А. Ф. Емоційний інтелект як стратегічний важіль лідерства / А. Ф. Гацько, О. В. Смігунова // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – 2016. – Вип. 177.- С. 61-68. *(внесок автора полягає у визначенні особливостей оцінки потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств в контексті побудови систем їх менеджменту)*

10. Гацько А. Ф. Стратегії конкурентоспроможного розвитку суб'єктів аграрного бізнесу / А. Ф. Гацько // Український журнал прикладної економіки. – 2016. – Том 1. – № 4. – С. 63-69.

11. Гацько А. Ф. Ідентифікація потенціалу конкурентоспроможності в структурі економічного потенціалу аграрного підприємства / А. Ф. Гацько // Вісник Сумського національного аграрного університету : Економіка та менеджмент. Вип. 8 (69) . – Суми : СНАУ. – 2016. – С. 132-137.

12. Гацько А. Ф. Співвідношення виробничих та комерційних інновацій в системі формування конкурентних переваг аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Науковий вісник ТНЕУ. – № 1 (16). – 2016. – С. 215-222.

13. Гацько А. Ф. Встановлення меж росту та відповідальності у менеджменті конкурентоспроможності аграрних підприємств / А. Ф. Гацько, Т. В. Власенко // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – 2017. – Вип. 182. – С. 122-130. *(внесок автора полягає в обґрунтуванні прийомів оцінки потенціалу зростання конкурентоспроможності аграрних підприємств)*

14. Гацько А. Ф. Інноваційна орієнтація стратегій управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Вісник СНАУ : Економіка та менеджмент. – № 6 (70). – 2017. – С. 117-122.

15. Гацько А. Ф. Вплив інвестиційного потенціалу аграрного підприємства на конкурентоспроможність його продукції / А. Ф. Гацько // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – № 5. – С. 75-80.

16. Гацько А. Ф. Стратегії інноваційно-інвестиційної діяльності в управлінні конкурентоспроможністю аграрних підприємств та їх продукції / А. Ф. Гацько // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія «Економіка АПК і природокористування». – № 1. – 2017. – С. 111-119.

17. Гацько А. Ф. Місце та роль механізмів управління конкурентоспроможністю в менеджменті суб'єктів аграрного бізнесу / А. Ф. Гацько // Вісник СНАУ : Економіка та менеджмент. – № 8 (73). – 2017. – С. 123-128.

18. Гацько А. Ф. Економічні наслідки реалізації інноваційно-інвестиційних стратегій підвищення конкурентоспроможності аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Вісник СНАУ : Економіка та менеджмент. – № 12 (74). – 2017. – С. 134-139.

19. Гацько А. Ф. Конкурентоспроможний розвиток суб'єктів агробізнесу : теорія та практика / А. Ф. Гацько, С. М. Калініченко, Г. О. Іванова // Вісник ХНТУСГ: Економічні науки. – 2018. – Вип. 193. – С. 139-149. *(внесок автора полягає у визначенні особливостей стратегічного управління розвитком суб'єктів аграрного бізнесу)*

20. Гацько А. Ф. Конкурентні засади інноваційної маркетингової діяльності суб'єктів агробізнесу / А. Ф. Гацько, О. О. Красноручський, Ю. О. Зайцев // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2018. – № 4. – С. 42-46. *(внесок автора полягає в обґрунтуванні напрямів імплементації інструментів інноваційного менеджменту в практику діяльності аграрних підприємств)*

21. Гацько А. Ф. Маркетингово-логістичний інструментарій управління конкурентоспроможністю інтегрованих агропромислових підприємств / А. Ф. Гацько // Український журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 3. – С. 213–218.

22. Гацько А. Ф. Конкурентні принципи побудови систем збуту й розподілу продукції аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Український

журнал прикладної економіки. – 2018. – Том 3. – № 4. – С. 218–224. .

23. Гацько А. Ф. Роль концентрації капіталу в забезпеченні конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств / А. Ф. Гацько // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2019. – № 1. – С. 47-53.

*У зарубіжних виданнях та вітчизняних виданнях,
які включені до міжнародних наукометричних баз:*

24. Hatsko, A. The Management Mechanisms of Agricultural Enterprises Competitiveness Growth / A. Hatsko // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. – 4 (13). – Vol. 1. – 2016. – pp. 63-68.

25. Hatsko, A. Innovation Development Strategies of Agricultural Enterprises Typology / A. Hatsko // International Journal of Advanced Research. – № 8. – 2017. – pp. 392-397.

26. Hatsko, A. The Competitive Principles of Agricultural Enterprises Development Management / A. Hatsko // Wschodnioeuropejskie Czasopismo Naukowe. – 8(24). – Vol.1. – 2017. – pp. 74-80.

27. Hatsko, A. The Main Directions of Innovative and Investment Activities of Agricultural Enterprises / A. Hatsko // Humanities and Social Sciences, VI (26), issue 156. – 2018. – С. 45-50.

28. Yevdokimova, M., Zamlynskyi, V., Hatsko, A., Kuznietsov, E., Skovska, O., Evolution of social responsibility applied to the concept of sustainable development: mainstream of the 20th century, Journal of Security and Sustainability Issues, 2018, 8(1): 69-78. [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.1\(6\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.1(6)) (**Scopus**) (внесок автора полягає у встановленні зв'язку між конкурентоспроможністю, ефективністю та сталим розвитком)

в інших виданнях:

29. Гацько А. Ф. Ідентифікація конкурентних структур цільових ринків продукції аграрних підприємств / А. Ф. Гацько, О. О. Красноруцький // Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [Тернопіль, 20 жовтня 2016 р.] – Тернопіль: Вектор, 2016. – С. 146-149. (внесок автора полягає в обґрунтуванні методичного підходу до визначення типу конкурентної структури цільового ринку продукції аграрного підприємства)

30. Гацько А. Ф. Управління конкурентоспроможністю продукції аграрних підприємств на інноваційно-інвестиційній основі / А. Ф. Гацько // Ринкова трансформація економіки: стан, проблеми, перспективи : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (07 квітня 2017 р.). – Харків: ХНТУСГ, 2017. – С. 87-90.

31. Гацько А. Ф. Управління маркетингом в сільськогосподарських підприємствах / А. Ф. Гацько, О. В. Мандич, Ю. О. Зайцев // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Управління розвитком соціально-економічних систем» (присвяченої 70-річчю кафедри організації виробництва, бізнесу та менеджменту). – Харків: ХНТУСГ, 2018. – С. 251-253. *(внесок автора полягає у визначенні напрямів розвитку маркетингової діяльності та його впливу на конкурентоспроможність продукції аграрних підприємств)*

32. Гацько А. Ф. Методологічні засади управління організаційними змінами в системі економічного розвитку підприємств / А. Ф. Гацько, О. О. Красноручький // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний аграрний менеджмент: теорія, методологія, практика», СНАУ, Суми, 27-28 вересня 2018 року. – Суми: СНАУ, 2018. – С. 7-10. *(внесок автора полягає у визначенні залежності конкурентоспроможності і ефективності від напрямів організаційних трансформацій)*

33. Гацько А. Ф. Методологія оцінки потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємства / А. Ф. Гацько // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспект» (19-21 березня 2019 р.). – Львів: ЛНАУ, 2019. – С. 51-53.

АНОТАЦІЯ

Гацько А. Ф. Інноваційно-інвестиційні стратегії розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств: теорія, методологія, практика. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, Харків, 2019.

У дисертаційній роботі обґрунтовано теоретично-методологічні, методичні та прикладні засади, а також розроблено практичні рекомендації щодо вирішення важливої наукової проблеми генерування та імплементації інноваційно-інвестиційних стратегій управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Досліджено генезис понятійно-категоріального апарату стратегічного управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Ідентифіковано конкурентні структури цільових ринків збуту та потенціал конкурентоспроможності аграрних підприємств. Обґрунтовано напрями імплементації інноваційно-інвестиційної моделі розвитку в менеджменті аграрних підприємств. Визначено методологічні засади ідентифікації потенціалу конкурентоспроможності в структурі економічного потенціалу

аграрного підприємства. Виконано порівняння функціональних, інструментальних та процесних концепцій управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності. Визначено засади інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності в системі формування конкурентних переваг аграрних підприємств. Виконано оцінку рівня економічної ефективності та конкурентоспроможності вітчизняних аграрних підприємств. Виявлено тенденції інноваційно-інвестиційної діяльності вітчизняних аграрних підприємств та їх об'єкту спрямованість. Ідентифіковано потенціал конкурентоспроможності в системі стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю аграрних підприємств. Обґрунтовано архітектуру та архітектоніку механізмів стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств. Визначено напрями та шляхи інтеграції інструментарію стратегічного управління конкурентним розвитком в системи менеджменту аграрних підприємств. Ідентифіковано стратегічні напрями розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. Окреслено джерела та визначити інструменти інвестування інноваційних проектів розвитку аграрних підприємств. Обґрунтовано типологію стратегій та прикладна ідентифікація стратегічних альтернатив розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. Охарактеризовано процедурні аспекти генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств. Обґрунтовано цілісну концепцію управління розвитком потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств в процесі імплементації інноваційно-інноваційної моделі розвитку в їх менеджменті на основі поєднання продуктивних компонент та елементів функціонального, інструментального та процесного підходів в їх діалектичній єдності та спрямованості впливу на спільний об'єкт управління. Визначено методологічні засади ідентифікації місця та функціонального навантаження потенціалу конкурентоспроможності в структурі економічного потенціалу аграрного підприємства на основі формалізації залучення компонент економічного потенціалу для формування конкурентних переваг продукції. Обґрунтовано теоретичні та прикладні засади побудови синтезованого механізму стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю та конкурентоспроможністю, в основу якого покладено інструментарій ідентифікації наслідків інвестування в інноваційні проекти створення стійких конкурентних переваг аграрних підприємств та їх продукції. Удосконалено методологічний підхід до ідентифікації конкурентних структур цільових ринків збуту, який передбачає виділення функціонально-відокремлених груп його суб'єктів, визначення рівнів концентрації капіталу та економічної ефективності основної діяльності, що дозволяє також виконувати оцінку потенціалу конкурентоспроможності

аграрних підприємств. Виконано обґрунтування закономірності зростання частки внутрішніх джерел у залученні аграрними підприємствами інвестиційних ресурсів для реалізації програм розвитку на основі створення стійких конкурентних переваг. Визначено процедури генерування та імплементації стратегій розвитку потенціалу конкурентоспроможності аграрних підприємств шляхом комплексного використання методичного інструментарію прогнозування економічних наслідків їх реалізації, формалізації управлінських процедур вибору стратегічних альтернатив, а також оцінювання очікуваних реакцій цільових груп споживачів на створення конкурентних переваг підприємств та їх продукції. Систематизовано напрями інноваційного розвитку аграрних підприємств шляхом систематизації їх в групи ресурсних, виробничих, маркетингово-збутових та управлінських, а також розгляду їх складових та елементів через призму потреби в інвестиційних ресурсах та особливостей очікуваних конкурентних переваг. Обґрунтовано типологію стратегій інноваційно-інвестиційного розвитку аграрних підприємств шляхом доповнення існуючих систем критеріїв об'єктної орієнтації інвестицій, їх обсягу та інтенсивності інвестиційного процесу, функціональними критеріями відношення інвестицій до створення конкурентних переваг та їх значимості для підвищення економічної ефективності діяльності аграрних підприємств. Розвинуто наукове тлумачення дефініції «інноваційно-інвестиційна стратегія», яка передбачає орієнтацію підприємства на розміщення інвестицій лише в спрямованих на створення стійких конкурентних переваг інноваційних проектах, що дозволяє встановлювати причинно-наслідковий зв'язок між інвестиціями, інноваціями, конкурентоспроможністю та ефективністю в контексті більш системної та раціональної формалізації стратегій розвитку. Запропоновано та апробовано методичний підхід до ідентифікації зв'язку між економічною ефективністю та конкурентоспроможністю аграрних підприємств на основі формалізації процедур створення та реалізації конкурентних переваг в процесі імплементації інноваційно-інвестиційних стратегій розвитку. Визначено потенціал конкурентоспроможності аграрного підприємств в якості об'єкта стратегічного управління інноваційно-інвестиційною діяльністю шляхом формалізації зв'язку між впровадженням інноваційних рішень та створенням конкурентних переваг стійкого та оперативного характеру. Застосовано методичний підхід до оцінки потенціалу конкурентоспроможності аграрного підприємства, як сукупності можливостей створення конкурентних переваг за рахунок впровадження інновацій та залучення для цього інвестицій з внутрішніх та зовнішніх джерел з урахуванням характеристик підприємства в частині розмірів, масштабів виробництва та спеціалізації. Визначено теоретичні засади інноваційної орієнтації інвестиційної діяльності аграрних підприємств шляхом визначення структурних особливостей систем

управління конкурентоспроможністю, в основі яких лежить формування конкурентних переваг на основі реалізації інноваційних рішень.

Ключові слова: конкурентоспроможність, потенціал підприємства, стратегія, конкурентні переваги, механізм управління, інновації, економічна ефективність.

SUMMARY

Hatsko A., Innovation and investment strategies for developing the competitiveness potential of agrarian enterprises: theory, methodology, practice. - Manuscript.

The thesis for the degree of doctor of economic sciences, specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (by economic activity). - Kharkiv Petro Vasylenko National Technical University of Agriculture, Kharkiv, 2019.

In the dissertation the theoretical and methodological, methodical and applied principles are substantiated, as well as practical recommendations for the solution of an important scientific problem of generation and implementation of innovation and investment strategies for managing the competitiveness of agrarian enterprises. The genesis of the conceptual-categorical apparatus of strategic management of competitiveness of agrarian enterprises is explored. Identified competitive structures of target markets and competitiveness potential of agrarian enterprises. The directions of implementation of innovation-investment model of development in the management of agrarian enterprises are substantiated. The methodological foundations of identifying the potential of competitiveness in the structure of the economic potential of the agrarian enterprise are determined. A comparison of functional, instrumental and process management concepts for competitiveness development is performed. The principles of innovative orientation of investment activity in the system of formation of competitive advantages of agrarian enterprises are determined. Assessment of the level of economic efficiency and competitiveness of domestic agrarian enterprises is carried out. The tendencies of innovation-investment activity of domestic agrarian enterprises and their object orientation are revealed. The potential of competitiveness in the system of strategic management of innovation and investment activity of agrarian enterprises is identified. The architecture and architectonics of mechanisms of strategic management of innovation-investment activity and competitiveness of agrarian enterprises are substantiated. The directions and ways of integration of tools of strategic management of competitive development into agribusiness enterprises management systems are determined. Strategic directions for the development of the competitiveness potential of agrarian enterprises have been identified. The sources and tools for investing innovative projects for the development of

agrarian enterprises are outlined. The typology of strategies and applied identification of strategic alternatives for the development of the competitiveness potential of agrarian enterprises are substantiated. The procedural aspects of generation and implementation of strategies for developing the competitiveness potential of agrarian enterprises are described. The integral concept of managing the development of the competitiveness potential of agrarian enterprises in the process of implementation of innovative innovation model of development in their management is substantiated based on a combination of productive components and elements of functional, instrumental and process approaches in their dialectical unity and direction of influence on a joint management object. The methodological principles of site identification and functional loading of the competitiveness potential in the structure of the economic potential of the agrarian enterprise are determined on the basis of the formalization of the attraction of components of economic potential for the formation of competitive advantages of products. The theoretical and applied principles of constructing a synthesized mechanism of strategic management of innovation and investment activity and competitiveness based on the tools for identifying the consequences of investing in innovative projects of creating sustainable competitive advantages of agrarian enterprises and their products are grounded. The methodological approach to the identification of competitive structures of target markets, which involves the allocation of functionally-separated groups of its subjects, determination of levels of concentration of capital and economic efficiency of the main activity, is also improved, which also allows to carry out an assessment of the potential of the competitiveness of agrarian enterprises. The justification of the regularity of the growth of the share of domestic sources in attracting agricultural enterprises investment resources for implementation of development programs based on the establishment of sustainable competitive advantages has been fulfilled. The procedures for generating and implementing strategies for developing the potential of competitiveness of agrarian enterprises through comprehensive use of methodical tools for forecasting the economic consequences of their implementation, formalization of management procedures for the selection of strategic alternatives, as well as evaluation of expected reactions of target groups of consumers to create competitive advantages of enterprises and their products are determined. The typology of strategies of innovative and investment development of agrarian enterprises is substantiated by supplementing the existing systems of criteria of object orientation of investments, their volume and intensity of the investment process, functional criteria of the relation of investments to the creation of competitive advantages and their significance for increasing the economic efficiency of agrarian enterprises. The scientific explanation of the definition of "innovation-investment strategy" is developed, which provides for the orientation of the enterprise to the placement of investments only in order to create sustainable

competitive advantages for innovative projects, which allows to establish the causal link between investments, innovations, competitiveness and efficiency in the context of a more systematic and rational formulation of development strategies. The theoretical foundations of innovation orientation of investment activity of agrarian enterprises by the definition of structural features of competitive management systems based on the formation of competitive advantages based on the implementation of innovative solutions are determined.

Keywords: competitiveness, enterprise potential, strategy, competitive advantage, management mechanism, innovation, cost effectiveness.

Підписано до друку 19 квітня 2019 р. Формат 60x84/16.
Папір 80 г/м². Гарнітура Times New Roman.
Друк офсетний. Обсяг: 1,8 ум.-друк. арк.; 1,8 обл.-вид.арк.
Наклад 100 прим. Замовлення № 335

Видавництво ТОВ «Щедра садиба плюс»
Свідоцтво суб'єкта виробничої справи:
серія. ДК № 4666 від 18.12.2013 р.
61052, Україна, м. Харків, вул. Ярославська, 11
(057) 754-49-42

Надруковано у ТОВ «Смугаста типографія»
Україна, 61002, Харків, вул. Чернишевського, 28а.

«Zebrine printing office» Ltd